

Conținuturi, semnificații ale comunicării în presa scrisă post-decembristă*

Livia Durac

Introducere*

După bulversările social-politice din 1989-1990, limba română și-a „descătușat” puterile de inovații lexicale, în domeniul derivării, mai larg, al formării cuvintelor, al mutațiilor semantice, al împrumuturilor aproape fără opreliști din alte limbi, în special din engleză (deși influența limbii engleze asupra limbii noastre este mai veche decât se crede), al posibilităților asociative ale cuvintelor „neaoșe” și împrumutate, al stabilizării unor noi îmbinări lexicale, care, prin grade diferite de sudură și prin frecvență ridicată, tind să devină perifraze (locuțiuni și expresii), uneori fără corespondent printre cuvintele simple. Deocamdată, nu se poate prevedea soarta acestor sintagme, șansele lor de a se încetățeni, prin coeziune și „absorbție” semantică, ca grupuri fixe în vocabular, deci lexicalizate, este greu de apreciat; dar asemenea tendințe de primenire sunt interesante și merită să fie cercetate. Agentul cel mai activ al acestor direcții de înnoire lexicală rămâne, în primul rând, presa scrisă, alături de alte mijloace de comunicare în masă, limbajul scris bucurându-se de un plus însemnat de prestigiu față de comunicarea orală.

Pentru a ilustra astfel de aspecte, din acest capitol am selectat ediții „mai vechi” ale ziarului *Formula As* din două motive: mai întâi pentru că *acele* editoriale sunt prezentate într-un limbaj sobru, fără stridențe și abuzuri, spre deosebire de atâtea alte publicații, care cultivă cu orice preț senzaționalul (fie el și scabros, până la patologic) sau care, orientate spre extremism naționaliste, chiar șovine, cultivă un limbaj indecent. Cea de-a doua motivație care a stat la baza opțiunii noastre de selecție este aceea că am identificat în respectivele editoriale bogăția lingvistică specifică unei atmosfere dominată de o împetrițare – adeseori – caragialescă, ce domina scena politică românească în anii dinaintea imediată a trecerii în secolul prezent. Și, chiar și așa, criteriul decenței în exprimare este respectat cu sfințenie. Am adăuga acestor motive gradul ridicat de subiectivism ce marchează dominant presa actuală, în care autorii nu catadicesc a-și înfrâna simpatiile și antipatiile personale, ignorându-se astfel criteriul

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului Societatea Bazată pe Cunoaștere – cercetări, debateri, perspective, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, ID 56815.

* O variantă preliminară a acestui capitol a fost publicată, cu același titlu, în *Sfera Politicii*, nr. 155, ianuarie 2011, pp. 53-9.

nepărtinirii, al imparțialității. Departe de a se mulțumi cu observarea și prezentarea faptelor, astfel de ziariști se lansează în aprecieri care au la bază afinități și aversiuni de tot soiul, se rostesc verdicte, se emit considerații personale care țintesc în a-l persuadea pe cititor de caracterul „veridic” al spuselor jurnalistului respectiv; ca și cum *numai* părerea lui se ridică la nivelul așteptărilor cititorului, în acestea fiind conținute soluțiile fundamentale, definitive, irevocabile, adevărul absolut.

Considerăm că prin intertextualitatea obligatorie, materialul lingvistic adunat și prelucrat de noi se regăsește, de altfel, în lexicul mai tuturor publicațiilor actuale. Evident, este vorba de un *idiolect* și mai ales *idiostil*, care arată, totuși, până la un punct, modalitățile de realizare a unor noi *asocieri de cuvinte* (căci vorbitorii nu creează cuvinte, ci valorifică posibilitățile lor combinatorii, firește, ca inovații pe fondul valențelor paradigmaticale ale lexemelor).

Unele din sintagmele inventariate în cadrul lucrării de față au toate șansele să se sudeze până la lexicalizare. Oricum, intenția este de a surprinde un moment din „mișcarea” vocabularului înspre înnoire frazeologică sau, cel puțin, înspre „flexibilizarea” registrului de combinații lexicale minimale.

Aspecte teoretice specifice procesului de neologizare a limbii: neologism *intern*, neologism *extern*

În cadrul procesului de îmbogățire a vocabularului prin neologizare, în orice limbă există două căi fundamentale de înfăptuire a acestui fenomen: una, constând din împrumuturi din alte limbi, numită *calea externă*, și o a doua, în cadrul căreia noile unități lexicale rezultă din valorificarea unor elemente care există deja în limba respectivă, numită *calea internă*. Există și un al treilea procedeu de îmbogățire a vocabularului care le asimilează pe celelalte două – intern și extern – cunoscut sub denumirea de *calc lingvistic*, asupra căruia nu vom stăruia, din motive de spațiu.

În limba română, primele împrumuturi le datorăm limbii slave, iar începând cu secolul al XVI-lea, pătrund și cuvintele cu etimologie latină și greacă, pe care le aflăm mai ales în scrierile cronicarilor noștri; este vorba, deci, despre îmbogățirea vocabularului limbii române pe calea indirectă. Bogăția inventarului neologic al vocabularului românesc contemporan se datorează limbilor clasice: latina și greaca, celor romanice: (cu precădere) limbii franceze, dar și limbii italiene, limbilor germanice: engleza și germana, și nu în ultimul rând, limbii ruse.

Contactele directe favorizate de conviețuirea românilor cu maghiarii din Transilvania au condus la o influență lingvistică manifestată reciproc. Termenii împrumutați din limba maghiară, și adaptați vocabularului românesc pot fi grupați în substantive (*han, chin, belșug, hotar, oraș, seamă* etc.), adjective (*beteag, gingaș, uriaș, chipeș* etc.) și verbe (*bănuî, alcătuî, chibzuî, făgăduî, suduî* etc.).

Influența lingvistică turcă a atins punctul culminant în perioada fanariotă – între 1714-1800. Împrumuturile din această limbă se regăsesc mai cu seamă în denumirea unor produse de alimentație: *baclava, cafea, cașcaval, chiftea, halva, ciulama, ciorbă, ghiveci, iahnie, iaurt, magiun, mezel, musaca, peltea, pilaf, rahat, sarma,*

susan, șerbet, telemea, tustlama ș.a. Ceea ce nu înseamnă că termenii de origine turcă împrumutați se rezumă la domeniul alimentar: *balama, basma, cazma, haimana, dambla, mahala, pafta, șandrama* etc.

Printre termenii românești de origine grecească, se pot distinge două tipuri de influență care s-a manifestat asupra limbii noastre: bizantină și neogreacă. Cuvintele de origine bizantină sunt în general de natură religioasă (*acatist, arhiepiscop, icoană, catapeteasmă, egumen, evanghelie, liturghie, patrafir, sutană, smirna* etc). Există posibilitatea recunoașterii cuvintelor de origine neogreacă în funcție de partea finală a acestora: spre exemplu: *nevriscos, economicos* – terminația *-icos*, sau *-isi*: *hirotonisi, agonisi, molipsi, plictisi* etc.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, continuând cu primele decenii ale secolului al XIX-lea, vocabularul românesc a trecut printr-un proces de modernizare și îmbogățire masivă, în sensul dispariției unui mare număr de grecisme, turcisme și de elemente lexicale de alte origini, acestea fiind înlocuite de pătrunderea masivă a termenilor din limba latină: franceză, italiană, spaniolă și alte limbi latino-romanice. Între acestea, franceza și-a dovedit puterea de influență în gradul cel mai însemnat, contribuind la îmbogățirea limbii noastre cu câteva mii de cuvinte, răspândite în toate domeniile vieții materiale și spirituale: termeni politico-sociali, militari, economici, filosofici, administrativi, juridici, medicali și, bineînțeles, științifici provin, în majoritatea lor, din limba franceză. Cele mai multe unități frazeologice din limba română aparțin, de asemenea, limbii franceze, unele dintre acestea fiind împrumuturi directe, altele fiind calcuri sau imitații după modelele limbii franceze.

După evenimentele din 23 August 1944, se face mult simțită influența limbii ruse în lexicul românesc; traducerile din această limbă, din vasta ei literatură, au avut rolul cel mai important la îmbogățirea limbii pe care o vorbim.

Sub aspectul său neologic, imaginea de ansamblu a limbii române *trebuie* să includă și influența limbilor germanice, în special a limbii engleze; după evenimentele din 1989, lexicul românesc a fost „asaltat” de elemente de origine engleză, într-un număr foarte mare. Explicația stă în pătrunderea pe piața românească a tehnicii – și deci a termenilor de atare natură – știut fiind faptul că, în prezent, limba engleză, ca limbă de circulație internațională, este în principal folosită pentru orice fel de informație din domeniul științei și tehnicii. Există destule anglicisme care ne-au venit prin mijlocirea limbii franceze, la fel cum, anumite rațiuni de ordin formal ne conduc la a admite că unele anglicisme au pătruns în limba noastră direct din franceză, unde au suferit mai întâi unele modificări de ordin fonetic: *biftec* din românește este aproape identic cu *bifteck* din franceză, situându-se mai departe de *beefsteak* din engleză. Un alt domeniu în care existența elementelor de origine engleză în cadrul vocabularului este destul de însemnată, este cel al sportului: *aut, baschet, cnocaut, corner, fault, fotbal, ghem, gol, ofsaid, meci, polo, ring, șut, tenis, volei* ș.a. Nu sunt de neglijat nici alte domenii, precum cinematografia, „împresurată” de americanisme.

Fiind una dintre cele mai vechi în cadrul clasei de limbi căreia îi aparține, influența germană s-a făcut simțită mai ales prin intermediul sașilor din Transilvania și a șvabilor din Banat. Și de această dată terminologia folosită în domeniul tehnicii s-a impus (prin germanii veniți la noi pentru a lucra ca industriași, mineri, negustori): *bliț, boiler, cocs, bormașină, fasung, diesel, foraibăr, gater, rolă, șaibă, matriță, ștecher,*

ventil ș.a. O serie de termeni de origine germană au rădăcini – uneori au și sufixe – de origine latină: *laborant, secundant, repetent, corectură* etc.

Fără a avea pretenția de a fi epuizat șirul procedeele lingvistice care au contribuit la îmbogățirea limbii noastre, câteva cuvinte despre *compunere*. Adică, acel procedeu prin care două sau mai multe cuvinte se unesc dând naștere unui nou cuvânt, care are un conținut semantic diferit de cel avut (înainte de contopire) de către fiecare element component în parte: *bunăvoie, floarea-soarelui, cumsecade, cantină-restaurant, bunăoară* etc. Modalitățile de compunere a cuvintelor sunt variabile: „a) din cuvinte întregi: *vagon-cisternă*; b) din silabe ale unor cuvinte: *aprozar (aprovizionare-zarzavat)*; c) din silabe și cuvinte: *Artarom (Romarta)*; d) din inițiale ale cuvintelor care intră în compunere: *C.F.R. (Căile Ferate Române)*; e) din inițiale și fragmente de cuvinte: *TAROM (Transporturi Aeriene Române)*”¹.

În ansamblu, nu se poate afirma în mod categoric că româna ar fi fost „paradis” al împrumutului și că și-ar fi „neglijat” posibilitățile interne de creație lexicală pentru nevoi din ce în ce mai complexe de denominație a realităților din afara limbii. Tot astfel, nu se poate face o discriminare netă între procedeele interne de inovație lexicală, căci limba română deși a „privilegiat” derivarea, a fructificat din plin și compunerea (multe compuse fiind astăzi perfect sudate, deci nemaifiind simțite ca atare, de unde impresia falsă că româna n-ar fi dezvoltat aceste compuse), după cum a acționat și acționează și conversiunea.

„Noutăți” lexicale, sensuri paradigmatică în limbajul post-decembrist

O teză unanim acceptată, atât în lingvistica românească precum și în cea generală, este aceea potrivit căreia bogăția unei limbi este dată, mai întâi, de varietatea vocabularului ei; în al doilea rând, se admite că, schimbările petrecute în societate, precum și progresele spectaculoase ale științei și tehnicii contemporane se reflectă în primul rând și în mod nemijlocit în vocabular, considerat, pe drept cuvânt, compartimentul limbii cel mai labil și mai deschis influențelor din exterior, adică schimbărilor din gândire și din societate, ca și interacțiunilor cu alte limbi.

Editorialele selectate vizează viața politică, administrativ-legislativă și culturală a societății românești din perioada de după (ceea ce s-a numit) *Revoluția română*, post-decembristă, transformările și frământările din ea, căutările și contradicțiile interne și externe ale „tumultului” social. Am inclus și am analizat, de asemenea, sintagme al căror caracter ilustrează fenomene politico-ideologice noi, cum ar fi – în primul rând, pluripartidismul, doctrinele și programele partidelor aflate la guvernare, fronturile, coalițiile și alianțele dintre aceste formațiuni politice, platformele și campaniile electorale care au produs efecte imediate, vizibile sau indirecte ale acestor noi procese. Sunt incluse, astfel, procesele, fenomenele, transformările cu caracter similar care au dus

¹ Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 307.

România modernă din cea de a doua jumătate a secolului trecut, cu deosebire în perioada interbelică, pe o nouă treaptă de evoluție.

Având șansa de a fi martorii unei atare perioade, care marchează pe toate planurile și sub toate aspectele ei o națiune ca atribute și ca viitor, nu ne sunt (și nu trebuie să ne fie) deloc indiferente transformările profunde care se produc, mai întâi de toate, în domeniul vocabularului limbii noastre, anume procesul de îmbogățire permanentă a lexicului românesc.

Pe baza acestor precizări, considerăm binevenită necesitatea unei cât mai aprofundate studieri a vocabularului unei limbi și, ori de câte ori este cu putință, aceasta să se facă în indisolubilă legătură cu transformările, de diverse naturi, care se produc în viața materială și spirituală a unei anumite colectivități lingvistice. În capitolul de față, materialul lexical, anume îmbinările excerptate pot fi și trebuie să fie supuse unei atente repartiții tematico-semantică sau onomasiologice, având în vedere bogăția termenilor folosiți în cuprinsul editorialelor de care ne-am ocupat.

Indiferent cum s-ar numi – *expresie, idiom, locuțiune, sintagmă, perifrază, compus, formulă, expresie idiomatică* etc.², oricare i-ar fi structura formală, topica ori funcția subiectivă, îmbinarea stabilă de cuvinte este încadrabilă unui *câmp semantic*, numit și *conceptul lexico-semantic, morfo-sintactic* etc.

Existența unor structuri lexicale, al căror conținut semantic transmite o informație cu sens unitar, justifică prezența în cadrul limbii a așa-numitelor îmbinări lexicale *sudate*. Îmbinările stabile de cuvinte incluse în această categorie sunt cele mai cunoscute, reprezentând pentru vorbitori o modalitate simplă de a transmite un conținut semantic fără a fi necesară explicarea, detalierea inutilă a respectivei informații prin întrebuițarea unui număr mult mai mare de cuvinte.

Faptul că sunt cunoscute în general pentru vechimea în cadrul limbii și pentru gradul însemnat de circulație nu înseamnă că îmbinările stabile de cuvinte care s-au format într-un interval relativ recent, și care sunt, deci, structuri neologice, nu sunt încadrabile categoriei „*sudate*”: *revoluția română; cabinet post-decembrist; partid extremist; pondere parlamentară; realizarea guvernării; partid guvernamental; alegeri anticipate; victorie electorală; sondaj de opinie; efect de bumerang; mineriade oribile; nod gordian; proiect de lege; ordonanță de urgență; ordine constituțională; mandat prezidențial; redresarea bugetului; combaterea corupției; blocaj economic „valul doi”; ridicarea embargoului; direcție unilaterală; centrală sindicală; declarație amendată* etc.

² O parte a lucrărilor în care denumirile date sunt utilizate: Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, ediția a II-a, 1976, vol. al II-lea, „Rostirea”, Editura Academiei, București, 1994; Florin Dumitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, Editura Academiei, București, 1958; Alexandru Andriescu, *Stil și limbaj*, Junimea, Iași, 1977; Finuța Asan, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, Editura Academiei, București, 1967; Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, Editura Albatros, București, 1984; Dumitru Nica, *Locuțiunile substantivale în limba română*, în L.R., an XII, nr. 5, Editura Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 1963; Alexandru Philipide, *Opere alese*, capitolul „Izolarea din Principii de istoria limbii”, Editura Academiei, București, 1984; Corneliu Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Junimea, Iași, 1979; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978; Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Editura Facla, Timișoara, 1984.

Ne propunem, pe baza câtorva sintagme semnificative, să ilustrăm nu doar *noutatea* unor îmbinări, ci și (sau) mai ales îmbogățirea paradigmatică a sensurilor unor sintagme. Pentru glosarea de sensuri ne bazăm pe *DEX*³, apelând uneori, pentru etimologie, și la *DN*⁴. Ne-am limitat la edițiile menționate tocmai pentru a evidenția noutățile înregistrate față de aceste ediții lexicografice, care, de altfel, nici nu aveau libertatea de a consemna sintagme de tipul celor din presa actuală.

Astfel, chiar dacă nu am apela la *DEX* sau la *DN*, termenul *comunism* l-am putea glosa ca „fază” superioară și supremă „în plan socio-economic și politico-cultural, din evoluția, logică, a umanității” (în presa de până în 1989 se întâlneau, extrem de frecvent, formule sintactice, aproape frazeologizate, precum „culmile luminoase ale comunismului”, „întărirea neabătută spre comunism” etc). În *DEX*, s.v. *comunism*, sunt date două sensuri (de fapt, definiții ale conceptului): 1) „Doctrină socială, politică și economică constituită pe principiul abolirii proprietății private și a instaurării proprietății colective”; 2) „Ideologia, teoria înfăptuirii comuniste”. Ideea (și sensul) de orânduire, chiar ideală, spre care trebuia sau ar fi trebuit să tindă omenirea este (sunt) contrazise, în mod neechivoc, de sintagma *comunism „defunct”* (F.A., VIII/332, p. 2). Combinația celor doi termeni (primul < fr. *communisme*, al doilea < lat. *defunctus*, fr. *défunt*), realizată de autor și acceptată de alții, este aptă să modifice semnificația termenului-pivot, în sensul că nu mai este sau nu mai poate fi vorba de o formațiune infailibilă, deci perenă. Că această sintagmă nu este strict individuală (ea fiind, cu siguranță, des utilizată și în alte publicații de după 1989) ne-o sugerează și alte combinații posibile, de tipul *comunism muribund* sau *comunism în comă* (cf. derivatele, sau, mai degrabă, compusele, extrem de frecvente în mass-media, precum *cripto-comunism*, *neo-comunism*, *post-comunism*).

Chiar dacă ar fi strict individuală (în idiolectul și idiolectul autorului editorialului), calificarea prin determinativul adjectival *defunct* are darul și puterea nu doar de a „șubrezi” sensurile inventariate ca „tabu” pentru lexemul *comunism*, ci și de a face anacronice îmbinări de tipul *comunism luminos* etc.; ca dovadă este și îmbinarea *prăbușirea comunismului* (F.A., VIII/310, p. 2), prin care se marchează, definitiv, caracterul anacronic, aberant și antiistoric chiar, al realității din aspectele acestui concept. Racilele realității date sunt semnalate și de formula *citadela centralismului de tip comunist* (F.A., VIII/311, p. 2), în care toți termenii sunt, pentru limba română, relativ neologici (< fr. *citadelle*, it. *cittadella*; < fr. *centralisme*, rus. *centralizm*; < fr. *type*, lat. *typus*; < fr. *communiste*), contextul vizând o realitate concretă și anume: „Anunțul făcut de secretarul de stat, Corneliu Gorcea, din Ministerul Finanțelor, a părut prima lovitură, cu adevărat serioasă, dată *citadelei centralismului de tip comunist* care este RENEL-ul”. Este surprinsă, aici, existența unor „state” în stat.

Formule ca *teză leninistă* („O astfel de idee, susțineam, viza dezmembrarea României, acuzată în *tezele leniniste* ale Internaționalei Comuniste de «imperialism»” – F.A., VIII/329, p. 2) sunt neîndoielnic preluate, dar în contexte azi dezavuate, din discursul politico-ideologic de dinainte de 1989.

³ * * *, *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Academiei, București, 1975.

⁴ Florin Marcu, Constant Măneacă, *Dicționar de neologisme*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică, București, 1966.

O „noutate” lexicală este sintagma *opозиție democratică* („Anul 1997, primul an al guvernării fostei *Opозиții democratice* s-a sfârșit ca o petardă: demisia ministrului de Externe al țării, dl. Adrian Severin” – F.A., VII/292, p. 2), o îmbinare ca și tabu (dacă a fost prezentă în presa ante-decembristă, ea se referea la viața politică din țările „capitalist-imperialiste”). Determinantul *democratic(ă)* permite ori măcar sugerează sintagme ca *opозиție ne-~* sau *anti-~*, dar și *opозиție reacționară (retrogradă, eventual, nostalgic-comunistă)*.

Sintagma *revoluția română* nu pare, la prima vedere, tipizată. *Revoluție* (cu patru sensuri proprii sub I, după *DEX*; sub II se dau, aici, înțelesuri tehnico-științifice specializate; <fr. *revolution*, lat. *revolutio*, germ. *Revolution* (tot după *DEX*) înseamnă, printre altele, schimbare radicală a ordinii sociale, cu sau fără violență ori vărsare de sânge. Sintagma *revoluția română* pare, însă, în mod intenționat, echivocă, cât timp revoluția din decembrie 1989 a fost considerată și calificată în diverse feluri, ca *așazisă revoluție*, deci *pseudorevoluție*, *învălmășeală*, *bulibășeală* ș.a. („După nouă ani de la ceea ce s-a numit «*revoluția română*», cei mai mulți observatori constată, din prima perspectivă, că societatea românească este încă departe de o stabilizare funcțională, de evoluție morală” – F.A., VIII/332, p. 2). Autorul nu mai actualizează „tălmăcirile” actuale, luându-și distanța necesară în timp: „ceea ce s-a numit «*revoluția română*»”.

Din contextul de mai sus se pot desprinde, pentru discuție, și sintagmele *stabilizare funcțională* și, respectiv, *evoluția morală*. Prima (alcătuită din cuvântul românesc *stabilizare* < rom. (a) *stabiliza*, cf. fr. *stabiliser* și din împrumutul neologic probabil de sursă franceză, *fonctionnel*, eventual, după *DN*, și italiană, *funzionale*, par a nu se referi la stări (sociale etc.) de echilibru, ci disfuncționale, în echilibru precar, care au nevoie de decantare. Ipoteza noastră se sprijină și pe cea de-a doua sintagmă, *evoluția morală* (cu etimologie multiplă: franceză, italiană, latină pentru primul component; cf. lat. *moralis*, fr. *moral* pentru al doilea), căci stabilizarea funcțiilor (statului etc.) merge „mână în mână” cu nevoia asanării morale (a puterii și a organismelor, în primul rând). Oricum, îmbinarea *evoluția morală* este sugestivă: se sugerează prin ea nevoia unor împliniri față de „morală” anilor precedenți, ca și faptul că *moralitatea* este sau trebuie să devină decisivă. Afirmăm aceasta, întrucât sensurile din *DEX* pentru termenul *moralitate* (s.v.) se referă la ceva „consfințit”, consacrat. Or, *evoluție morală* nu poate semnifica decât „însănătoșire” a unei moralități „pre-comuniste”.

O îmbinare lexicală care ne-a atras atenția este *contract oneros* (F.A., VII/331, p. 2), cu sensul (atribuit de noi): „acord, înțelegere, convenție prin care două sau mai multe părți participante se obligă să îndeplinească o anumită prestație, care aduce beneficii, deopotrivă, tuturor”. Sintagma, fiind de natură juridică, trebuie explicată în conformitate cu *Dicționarul de drept civil*, unde găsim, la p. 155, următoarea explicație: „*contract oneros*, contract prin care fiecare parte urmărește să obțină un folos, un echivalent, o contraprestație, în schimbul obligației ce și-o asumă; (...)”⁵. În *DEX*, în dreptul termenului *oneros*, găsim: „(Despre contracte, convenții etc) Care impune cuiva sarcini; *p.ext.* împovărător, apăsător, necinstit. *Act cu titlu oneros* = act

⁵ Mircea Costin, Mircea Mureșan, Victor Ursa, *Dicționar de drept civil*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 155.

juridic prin care o persoană se obligă să execute o prestație, fără a urmări să primească ceva în schimb”⁶. Explicația pe care o aflăm în *DEX* pentru *act cu titlu oneros* o regăsim în dicționarul juridic amintit mai sus, la p. 153, pentru așa-numitul *contract gratuit*, contract prin care „una dintre părți se obligă să procure celeilalte un folos patrimonial, fără a primi nimic în schimb”⁷. Se observă, așadar, că sensurile din cele două dicționare sunt în aproape deplină contradicție, pentru sintagma care ne interesează, *contract oneros* („Dl. Dăianu a sesizat că, pentru România, un astfel de *contract*, destul de *oneros* din start, devine extrem de împovăraător în contextul unei tranziții bâlbâite”).

De strictă noutate este îmbinarea *mineriadă oribilă* („Dl. Cozma și-a asumat extraordinara misiune de a redresa imaginea unei țări compromise de o revoluție asimilată cu o lovitură de stat, de *oribilele mineriade*, de o – fostă – administrație disimulatoare, malversantă” – F.A., VII/292, p. 2). Determinantul *mineriadă*, derivat din *miner* (< fr. *mineur*), cu sufixul românesc *-(i)adă*, s-a format în anii post-decembrști, pe fondul unor reacții de nemulțumire care au dus la ample mișcări de revoltă organizate de mineri, acțiuni cu caracter profund barbar. În perioada de dinainte de ’89 eram obișnuiți cu sintagme ca *minerul de onoare al țării*, *industrie minieră*, *producție minieră*, *minierii țării* și alte câteva, termenul *mineriadă* fiind practic inexistent în acea vreme, în limba română. Evoluția evenimentelor a dus la „necesitatea” creării acestui cuvânt, care apare în contextul de față asociat cu adj. *oribilă* (< fr. *horrible*, cf. lat. *horribilis*). În aceeași familie lexicală intră și participiul verbului *a mina*, și anume *minat*, pe care îl găsim în îmbinarea *minat interior* (< fr. *mine*; fr. *interieur*) – F.A., VIII/299, p. 2 –, căreia îi dăm sensul de „subrezit pe dinăuntru, ceva care se află pe punctul de a se prăbuși” („C.D.R.-ul este, și el, *minat interior*, o componentă majoră a sa, P.N.L.-ul, fiind în pragul scindării”). În acest context, abrevierea C.D.R. este substantivală.

Înscriindu-se într-o cu totul altă sferă (cea pe care noi am numit-o, mai sus, „partide politice; dispute și polemici politice”), sintagma *partid extremist* (F.A., VIII/310, p. 2) era, de asemenea, prezentă în presa ante-decembristă, dar numai la „pagina externă” a ziarelor politice din acea vreme. Actualmente, această îmbinare este pentru vorbitorul de limbă română una cu caracter fix, fiind foarte des întrebuințată în mass-media (și nu numai): „Impactul electoral al *partidelor extremiste* se bazează, în fond, pe refacerea unei autorități la subminarea căreia lucrează, deocamdată, cu spor”. Determinantul *partid* (< fr. *parti*), cu care ne obișnuisem înainte de anul revoluției române, firește cu altă semantică, intră în combinație cu adj. *extremist* (< fr. *extrémiste*), fiind – cum am mai spus – una dintre sintagmele stabile în vocabularul nostru.

Printre sintagme „înnoitoare” putem include și altele, în număr destul de mare. Bunăoară, *politician profesionist*, sintagmă constituită din două neologisme (< fr. *politicien*; < germ. *Professionist*), sugerează ideea de „clasă politică” profesionalizată, absentă sau, mai exact, „voalată” pe scena politicii românești de până acum.

⁶ *** , *DEX*, p. 720.

⁷ Costin, Mureșan, Ursa, „Dicționar”, p. 153.

În sintagma *tetragonală roșie* (F.A., VIII/297, p. 2, unde se vorbește de destrămarea, la finele anului 1996, a acesteia) frapează tocmai determinantul *roșie*, adjectiv moștenit din latină, pe lângă regentul *tetragonală* (pentru care se poate invoca termenul geometric *tetragon*, „poligon cu patru laturi, patrulater”, cu model în fr. *tétragone*, acesta cu surse grecești: *tetra*, „cu patru” și *gonia*, „unghi”), pentru a se semnifica, în viața politică, un patrulater comunist (sau, cu reminiscențe din limba rusă, *bolșevic*, literal, „majoritar”).

Combinăția lexicală *victorie electorală* (< lat. *victoria*; fr. *électoral*) este, de asemenea, tipizată pentru vocabularul actual al limbii române. DEX-ul glosează termenul *victorie* astfel: 1) „Succes reperat asupra inamicului într-un război, într-o bătălie, într-o revoluție (armată); biruință, izbândă”; 2) „Succes obținut într-o competiție sportivă, concurs, la un examen etc.”; 3) „Triumf al unei idei, al unei teorii, al unei politici asupra altora, opuse”; 4) „Rezultat deosebit de bun obținut într-un domeniu de activitate”. În DN găsim: 1) „Biruință, izbândă (într-un război, într-o luptă etc.)”; 2) „Succes împotriva unui rival”; 3) „Biruință a unei idei, a unui principiu etc.”; 4) „Rezultat deosebit obținut într-un domeniu de activitate”. La oricare din sensuri ne-am opri, orice dicționar am prefera, lexemul *victorie*, în asociere cu adjectivul *electoral(ă)*, care formează îmbinarea *victorie electorală* are, în contextul dat („Plecarea P.D.-ului de la guvernare face ca, după numai un an de la *victoria electorală* a Opoziției democratice, România să fie condusă de un guvern minoritar” – F.A., VIII/297, p. 2), sensul de „rezultat favorabil în alegeri”.

Sintagma *partid coalizat* (< fr. *parti*; < participiu adjectival din *a coaliza* < fr. *coaliser*) nu se referă, cum s-ar părea, la unitatea, care ar avea nevoie de refacere, a unui partid (de altfel, doar anumite partide, ca cele socialiste și comuniste, se pretindeau a fi monolite), ci la interesele unui partid, chiar și conjuncturale („Partidele *coalizate* în jurul lui au apărut, treptat, drept simple anexe” – F.A., VIII/299, p. 2), calificativul din urmă, *simple anexe*, sugerând oportunism, eventual, lipsă de doctrină fermă, la urma urmei, o parodie de partid.

Îmbinarea liberă *hegemonism manifest* (derivat cu sufixul *-ism* din *hegemon*, cu varianta *hegemon*, < fr. *hégénone*, cf. lat. *hegemon*; < fr. *manifeste*, cf. it. *manifesto*, lat. *manifestus*, DN, s.v. *manifest*), absolut liberă, „consolidează”, prin determinantul adjectival, semantica termenului regent (cf. și îmbinarea *hegemonism țărănist* – F.A., VIII/299, p. 2).

Interesantă este și îmbinarea *pragmatism conjunctural*, cu referire la partidele din C.D.R. (F.A., VIII/335, p. 2), adjectivul *conjunctural* (< fr.) „limpezind” semantica substantivului *pragmatism* (< fr.) în sensurile de „utilitarism”, oricum *interesat* și, prin aceasta, variabil în funcție de cei mai diverși factori, cf. și *raliere conjuncturală*, care poate prejudicia poziția unui partid (F.A., VIII/333, p. 2).

O nuanță de sens depreciativă se adaugă termenului *minister* (< fr.) prin adjectivul *înfeudat* (< *înfeuda* < fr. *inféoder*, lat. *infeodor*); firește, vocabula *minister* are, în lexicul românesc, sensuri „ferme”, „neutre”, dar sintagma sugerează șubrezenia unor asemenea instituții total aservite unei grupări, formațiuni politice.

Posibile, pe viitor (reflectate în alte dicționare), îmbogățiri semantice ale termenilor-pivot din asemenea combinații sunt previzibile prin sintagme precum *guvern minoritar*; *guvern de tehnicieni*; *guvernare statuată* (F.A., VIII/299, p. 2), unde

statuată, adjectiv de origine participială (< *a statua* < fr. *statuer*) este sinonim cu mai vechiul *consfințit*, *legiferat*, chiar *legitim*; *guvernare omogenă* (F.A., VIII/323, p. 2), determinantul sugerând, prin antonimie cu *neomogen*, șubrezenia în exercitarea activității de conducere, de administrare etc, cu atât mai mult în cazul unei *coalitii guvernamentale* (F.A., VIII/297, p. 2): „punctul de non-retur al *coalitiei guvernamentale*, ea urmând să funcționeze cu sprijinul punctual al P.D.-ului, dar fără participarea lui”).

Sugestivă este sintagma *administrație malversantă* (< fr., lat.; < fr.), care și ea probează numeroasele posibilități combinatorii între neologisme, chiar dacă semantica celor doi termeni ar părea incompatibilă pentru asocierea lor. În această situație se află multe alte îmbinări, ca *practici nepotiste* (F.A., VIII/331, p. 2), care amintește de fenomenul *nepotismului* dezvăluit încă din secolul trecut de I.L. Caragiale, *fiefuri de drept* (F.A., VIII/331, p. 2), *recul electoral* (F.A., VIII/332, p. 2), *prag electoral* (în care termenul prim este de origine sud-slavă veche) etc.

S-ar putea discuta, astfel, mai toate celelalte structuri lexicale cât de cât „unificate” semantic. Pentru eventuale consecințe semantice, dar și pentru o oarecare nouitate a lor, mai amintim următoarele: *electori proprii* (electorii ar trebui să fie „obiectivi”), *sondaj de opinie*, *votații schimbării*, *paranoia politică* (unde, de fapt, semantica este de „politică paranoică”), *negocieri de culise*, *eternizare în posturi*, *dezintegrarea autorității*, *furtună politică*, *rețea mafiotă*, *România în colaps*, *interes(e) clientelar(e)*, *corupție fără corupți*, *politicieni nostalgici*, *zig-zag decizional*, *mefiență totală*, *degringolada guvernării*, *culise politice* etc. În asemenea sintagme, ca și în multe altele, la lectura textului publicat și la descifrarea lui, semantica termenilor se completează reciproc, nu o dată termenul prim (regent) clarificând semnificația (semnificațiile) celui secund, deși în majoritatea cazurilor determinarea (precizarea) semantică merge dinspre termenul secund (subordonat) spre cel prim.

Concluzii

A vorbi despre lexicul presei românești (în special al celei politice), fără a face referire la bogăția termenilor neologici cu care este „împresurată” aceasta, ar fi cel puțin neadecvat. Limbajul presei politice post-decembriste stă sub semnul inovațiilor lingvistice și al împrumuturilor de cuvinte, și aceasta – desigur – pentru satisfacerea într-o măsură cât mai mare cu puțință a setei de informație pe care o manifestă – în chip firesc – orice om al acestei țări. Adresându-se publicului larg (iar nu unei anumite categorii sociale), presa scrisă, alături de cea vorbită, trebuie să se caracterizeze prin „transparență”, prin „accesibilitate”, deziderate care au la bază folosirea corectă a inventarului lexical, atât al celui existent, dar mai ales al celui cu caracter neologic.

Bibliografie:

Andrei, Mihai; Ghiță, Iulian, *Limba română. Fonetica, lexicologie, gramatică, stil și compoziție, exerciții*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.

- Andriescu, Alexandru, *Stil și limbaj*, Editura Junimea, Iași, 1977.
- Asan, Finuța, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, București: Editura Academiei, București, 1967.
- Bidu-Vrânceanu, Angela; Forăscu, Narcisa, *Modele de structurare semantică. Cu aplicații la limba română*, Editura Facla, Timișoara, 1975.
- Bucă, Marin; Evseev, Ivan, *Probleme de semasiologie*, Editura Facla, Timișoara, 1984.
- Costin, Mircea; Mureșan, Mircea; Ursa, Victor, *Dicționar de drept civil*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980.
- Coteanu, Ion; Forăscu Narcisa; Bidu-Vrânceanu Angela, *Limba română contemporană. Vocabularul*, ediție revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.
- Dimitriu, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Editura Junimea, Iași, 1979.
- Dimitriu, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Editura Junimea, Iași, 1982.
- Dumitrescu, Florin, *Locuțiunile verbale în limba română*, Editura Academiei, București, 1958.
- Graur, Alexandru; Wald, Lucica., *Scurtă istorie a lingvisticii*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.
- Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, Editura Științifică, București, 1968.
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, Editura Albatros, București, 1984.
- Iordan, Iorgu.; Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
- Lobiuc, Ioan, *Contactele dintre limbi*, vol. I, *Istoricul teoriilor și metodologiilor*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1998.
- Marcu, Florin; Măneca, Constant, *Dicționar de neologisme*, Editura Științifică, București, 1966.
- Nica, Dumitru, *Locuțiunile substantivale în limba română*, în L.R., an XII, nr. 5, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1963.
- Philippide, Alexandru, *Opere alese*, capitolul „Izolarea din Principii de istoria limbii”, Editura Academiei, București, 1984.
- Pușcariu, Sextil, *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, ediția a II-a, 1976, vol. al II-lea, „Rostirea”, Editura Academiei, București, 1994.
- Șerban, Vasile; Evseev, Ivan, *Vocabularul românesc contemporan*, Editura Facla, Timișoara, 1978.
- *** *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Academiei, București, 1975.
- *** *Tratat de lingvistică generală*, Editura Academiei Române, București, 1971.